

УДК 94(477) "1918"

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2021.148.11>О. Стецишин, здобувач
ORCID ID: 0000-0001-7088-8728

Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

"ЖИДІВСЬКА МІЛІЦІЯ" ЛЬВОВА ЯК ТРЕТЯ СТОРОНА "ЛЬВІВСЬКИХ БОЇВ" 1-21 ЛИСТОПАДА 1918 РОКУ МІЖ УКРАЇНСЬКИМИ ВІЙСЬКАМИ І ПОЛЬСЬКИМИ ФОРМУВАННЯМИ

У статті досліджується діяльність міліцейського формування, яке було створене єврейською громадою Львова 1 листопада 1918 після проголошення Української держави. Особливу увагу приділяється військово-політичній ситуації, на тлі якої виникла "Жидівська міліція", ставленню єврейської громади міста до українсько-польського збройного конфлікту, а також випадкам де-юре "нейтральні" єврейські міліціонери де-факто брали безпосередню участь у цьому протистоянні. Особливий акцент робиться на фактах прихильного ставлення багатьох львівських євреїв саме до української сторони і реакції на це з боку шовіністично налаштованих польських політиків і військовиків.

Ключові слова: ЗУНР, євреї, антисемітизм, Польща, Перші визвольні змагання.

Постановка проблеми. Дослідження українсько-єврейських взаємин періоду Перших визвольних змагань 1917-1921 рр. є надзвичайно важливим – як із наукового погляду, так і з просвітницького. Адже для багатьох людей ця тема існує лише в негативному контексті і, як правило, асоціюється тільки з єврейськими погромами, що вчинялися на території України. Хоча, варто зауважити, взаємини двох націй складалися не лише із самого негативу.

На жаль, про позитивні приклади співпраці українців та євреїв, зокрема в часи Перших визвольних змагань 1917-1921 рр., говориться значно менше, ніж про трагічні події, які були в той час. І справа не тільки у стереотипному сприйнятті історії певними категоріями населення, чи зумисній односторонній подачі її контрверсійних сторінок, а й у недостатній кількості досліджень на тему українсько-єврейської співпраці вказаного періоду.

Аналіз джерел і літератури. Цю проблематику, повністю або частково, у своїх працях висвітлювали такі українські і зарубіжні дослідники як Д. Микитюк, Л. Шанковський, Я. Хонігсман, В. Меламед, М. Клімецький, М. Гон, Г. Гауден та інші. При цьому чимало з дослідників робили головний акцент на завершальному етапі листопадових подій 1918 р. – єврейському погромі 22-24 листопада, вчиненому у Львові польськими формуваннями як помсту за підтримку євреями української влади, оминаючи інші аспекти цього питання.

Вважаю, що серед тем, які потребують прискіпливої уваги дослідників, особливе місце займає історія співпраці єврейської громади Львова із українською владою та українською армією після Листопадового чину 1918 р.

Завдання. У статті досліджуються процеси, які відбувалися всередині єврейської громади Львова та між різними політичними угрупованнями львівських євреїв після проголошення в місті української влади. Особлива увага приділяється діяльності єврейського збройного формування – Жидівської міліції, яке було створене для дотримання порядку в кварталах, заселених здебільшого євреями, та безпеки мешканців. Робиться висновок, що Жидівська міліція, попри політику нейтралітету, яку декларувало керівництво єврейської громади Львова, фактично була ще одним учасником "львівських боїв" 1918 р.

Джерельна база статті складається зі спогадів українських, єврейських і польських учасників вказаних подій, газетних публікацій того часу, а також документів надзвичайно інформативного фонду №257 ("Наукове товариство з вивчення історії оборони м. Львова і південно-східних воєводств"), який об'єднує великий масив документів польських формувань, що воювали з

Галицькою армією у листопаді 1918 р. Цей фонд перебуває в Державному архіві Львівської області (ДАЛО).

Виклад основного матеріалу. Внаслідок Листопадового чину українці захопили владу у Львові та проголосили власну державу, що викликало різну реакцію у представників трьох інших націй, які мешкали в регіоні: поляки здебільшого сприйняли це вороже, натомість німці і євреї головним чином відреагували на появу української держави доволі прихильно.

Газета "Діло" так повідомляла про це: "У перші дні по заняттю Львова нашим військом прийняла міська людина доконаний факт доволі спокійно. Євреї й Німці об'являли відкрити радість". Про схожі настрої йдеться і в польських джерелах: "Єврейське населення ставиться неприязно до поляків і називає їх "Блют-файде" [ворожа кров]", – доносила у ті дні польська розвідка своєму командуванню. Інший польський очевидець тих подій відзначав: "Усім іншим нейтральним народам – Німцям, Чехам, Слов'янам з першого дня українці відбирали зброю, але не Євреям" [1, арк. 16; 7, арк. 6; 8, с. 3]. "Євреї за невеликим винятком підтримують радикальний український рух", – йшлося в повідомленні мешканки міста Олесько, польки Марії Думової про настрої місцевої єврейської громади [2, арк. 20].

На позицію єврейського населення Львова і загалом Галичини до українсько-польського збройного протистояння вирішальний вплив мала інформація про анти-єврейські ексцеси, котрі на той час вже мали місце в низці міст Центральної і Східної Європи. Тому відразу ж після початку сутичок між українцями і поляками 1 листопада 1918 р. представники єврейської громадськості Львова зібралися на термінове засідання. На порядку денному стояло одне питання: як в умовах війни не стати жертвою погромів, не втратити життя та майно. Ці побоювання були небезпідставними – тогочасні ЗМІ активно мусували єврейську тематику, розповідаючи про зростання антиєврейських настроїв як у Австро-Угорщині, так і в колишній Російській імперії. Ще свіжими були й спогади про квітневий 1918 р. погром євреїв у Кракові та недавній – 23 жовтня того ж року – у Варшаві. Як писала потім єврейська польськомовна газета "Хвіля", "коли 1 листопада 1918 перестала функціонувати минала влада, євреї інстинктивно відчули для себе небезпеку" [16, с. 2].

Побоювання за майбутнє об'єднало практично усі політичні, релігійні та бізнесові середовища євреїв Львова. Найбільша суперечка на зібранні розгорілася щодо ставлення євреїв до обох сторін українсько-польського конфлікту. У цьому питанні особливо гостро проявилось протистояння двох конкуруючих єврейських середовищ: сіоністів та їхніх антагоністів – асиміляторів, сутність котрих красномовно демонструвала їхня офіційна самона-

зва – "жиди-поляки" (у свою чергу, сіоністи дали їм зневажливе прізвисько "жиди-гої") [11, с. 111].

Один із асиміляторів, Озіаш Вассер, так потім опишував ці події: *"У залі засідань гміни зібралася група осіб, серед котрих було чимало прихильників сіоністської ідеї, вдягнутих в австрійські офіцерські уніформи. Обговорювалося питання безпеки євреїв-мешканців третьої дільниці Львова, оскільки була загроза грабунків і безладу, спричинених цілковитою відсутністю служб правопорядку в місті."*

Хтось запропонував організувати міліцію, яка б забезпечувала спокій, лад і безпеку в дільниці. Доповідач по тій справі заявив, що українське командування повідомило, що не бере на себе жодної відповідальності за безпеку мешканців єврейських кварталів, а тому погоджується на створення громадської міліції для охорони майна і життя їхніх мешканців" [24, с. 1060-1061].

Асимілятори спробували проштовхнути іншу пропозицію – офіційно підтримати одну зі сторін українсько-польської суперечки за Львів. Однак більшість учасників зборів вирішила за краще офіційно оголосити політику нейтралітету. Було створено Комітет громадської безпеки, до якого увійшли представники різних єврейських середовищ (сіоністи, ортодокси і асимілятори), та Жидівську міліцію (ЖМ) – спеціальну мілітарну формування, члени якої повинні були патрулювати ті міські квартали, де здебільшого мешкали євреї [21, с. 257-258].

Як потім заявляли сіоністи, *"в українсько-польській суперечці єврейський люд пішов за латинським девізом "Principiis obsta" ["Дави зло у зародку"] і відкинув принцип "Do ut des" ["Жереб кинуто"] як негідний минулого й майбутнього єврейського народу".* Це дало підстави Робітничій Раді Польської соціал-демократичної партії згодом заявити: *"У найважчий для нас час єврейські націоналісти вчинили не так, як ми від них сподівалися"* [20, с. 1].

Жидівська міліція повинна була налічувати дві сотні осіб. Її очолив відставний капітан австро-угорської армії Юліан Айслер, у повоєнний час – директор "Кредитового союзу". Політичну опіку над міліціонерами здійснювали брати Вальдмани, старший із котрих – доктор Ізраель Вальдман – був одним із найавторитетніших лідерів львівської сіоністської організації, а перед тим очолював молодіжну організацію "Бейтар" у Тернополі. Натомість його брат Мойзес Вальдман був одним зі співредакторів німецькомовної газети "Neue Lemberger Zeitung" ("Нова львівська газета"), яка широко висвітлювала діяльність кагалу, Комітету громадської безпеки і Жидівської міліції [25, с. 19].

Офіційним днем народження ЖМ став 1 листопада 1918 р. Увечері того дня перші патрулі з білоблакитними пов'язками на рукавах (згодом їх замінили на білі, щоб міліціонерів не плутали з жовтими і синіми барвами відзнак українських вояків) вийшли на вулиці Львова і вже під час першого нічного чергування затримали на місці злочину чотирьох грабіжників.

Міліцію було сформовано на військовий лад із колишніх єврейських солдатів австро-угорської армії, які брали участь у битвах Першої світової війни. Одяг та озброєння (гвинтівки та кілька кулеметів) львівські євреї з дозволу українців і поляків узяли з колишніх австрійських військових складів.

Про появу свого збройного формування єврейські представники відразу ж повідомили обидві воюючі сторони – українців (в особі командира українського війська, сотника Дмитра Вітовського) та поляків (в особі віцемера міста Марцеля Хламтача). Обидва взяли до відома ухвалу Комітету громадської безпеки [15, с. 3].

На загал, проголошена євреями нейтральність у війні була корисною усім учасникам конфлікту, адже суттєво скорочувала лінію фронту та відчутно зменшувала весь міський театр бойових дій. Адже квартали, контрольовані Жидівською міліцією, складали майже чверть території тодішнього Львова. До того ж, воюючи один з одним, і українці, і поляки у скрутній ситуації, образно кажучи, цілком могли повернутися спиною до "нейтральних кварталів", не побоюючись удару в спину.

Та цінувала це лише українська сторона. Натомість польські діячі вже в перші дні боїв звинуватили єврейську громаду у тому, що вона своєю нейтральністю у важкий для поляків час та небажанням подати їм, полякам, "руку допомоги" фактично стала на бік українців.

Так, 5 листопада поляки затримали і обеззброїли на вулиці Ветеранів патруль Жидівської міліції, котрий із наказу свого командування охороняв цей район. Міліціонерів зв'язали мотузками та кинули до в'язниці, де протягом наступних чотирьох днів піддавали образам, змушуючи виконувати приниження та брудну роботу.

Єврейська сторона спробувала нормалізувати свої стосунки з польськими формуваннями, надіславши командуванню Легіонів польських та Польської військової організації у Львові листа. У ньому, зокрема, йшлося: *"Єврейський комітет безпеки, який презентує усі єврейські угруповання, ухвалив при своєму створенні безоглядну нейтральність у польсько-українській суперечці і постановив своїм єдиним завданням охорону життя та майна єврейського населення аж до запровадження ладу і порядку. З цією метою створено громадську міліцію, яка носить пов'язку білого або голубого кольору. Просимо прийняти цю відозву до відома і підтвердити її отримання п. Йозефові Нойвельту, уповноваженому донести цю відозву до рук команди польських легіонів"* [5, арк. 3].

Проте цей документ не знав напруження в польсько-єврейських взаєминах. Вже 7 листопада черговий єврейський патруль був затриманий польськими вояками на вулиці Шпитальній. Міліціантам не допоміг навіть той факт, що вони охороняли від грабіжників магазин із військовою амуніцією. Натомість, цей інцидент наступного дня взагалі завершився трагічно. Міська служба пожежної охорони звернулася до Жидівської міліції з проханням допомогти в рятувальній операції в охопленому вогнем будинку на контрольованій поляками вулиці Янівській. Жидівська міліція відправила на допомогу пожежникам трьох своїх бійців. Коли ж спільними зусиллями пожежу загасили, польські військовослужбовці, що також прибули на місце події, роззброїли і ув'язнили єврейських міліціонерів. Після втручання команди пожежної команди одного з євреїв було відпущено, хоча зброї йому не віддали. Натомість двох інших міліціонерів польські вояки повезли з собою і назад вони більше не повернулися [15, с. 3].

Такі випадки змусили керівництво міліції і єврейського Комітету громадської безпеки знову піти на переговори з польською стороною. 10 листопада 1918 р. командування Жидівською міліцією і Військом Польським уклали чергову угоду про порозуміння:

1. *Жидівська міліція має завдання утримувати лад і громадську безпеку в тих частинах міста, де мешкають євреї, не може брати участь в боях ні на боці поляків, ні з українцями;*

2. *Члени міліції повинні бути озброєними, мають мати на лівому рукаві білу пов'язку і бути вписані в легітимацію, видану командою Жидівської міліції;*

3. *Командування Жидівської міліції повинна прислати список членів Жидівської міліції і через кожні три дні повідомляти про зміни в її складі;*

4. Район діяльності Жидівської міліції обмежений наступними вулицями: Клепарівська – Ветеранів – Під Дубом – Паненська [сучасна назва – Заводська] – Зборовських [Донецька] – Капельна [Опришківська] – Замкова [Високий Замок] – Кляшторна [Замкова] – Підвалля [Підвальна] – Собеського [Братів Рогатинців] – Кароля Людвіга [проспект Свободи] – Ягеллонська [Гнатюка] – Коллонтая [Менцинського] – Казимирська [Городоцька] – Клепарівська;

5. Польські війська підтримуватимуть нейтральність Жидівської міліції.

Було також визначено місця базування постерунків (опорних пунктів) єврейських міліціонерів – в синагозі при вулиці Жолкевській (Хмельницького), в божниці при вулиці Божничій (Сянській), а також в будинках №26 при вулиці Бляхарській (Івана Федорова) та №13 вулиці Різницької (Наливайка). З польського боку цей документ підписали члени Польського громадянського комітету д-р Адам, д-р Шталь, Гляжевський і начальник штабу ВП Лапінський. З єврейського – обер-лейтенант Ізидор Фухс, лейтенант Ігнацій Райс і фенріх д-р Александровіч [4, арк. 9; 14, с. 47].

Однак і цей документ не допоміг. Польські боївки й надалі звинувачували євреїв у "ворожому ставленні до польського населення", "стрілянні у спину легіонерам" тощо. Жидівській міліції також закидали роззброєння "кільканадцяти" польських жовнірів, а також затримання і передачу українцям кількох поляків, котрі намагалися пробратися у розташування польських формувань [21, с. 9].

Тож ставлення польської сторони до єврейських міліціонерів було відповідним. Як повідомляло у ті дні буковинське об'єднане видання газет "Czernowitzer Allgemeine Zeitung" ("Чернівецька загальна газета") і "Czernowitzer Tagblatt" ("Чернівецька щоденна газета"), 3-17 листопада у Львові загинули один лейтенант, два фенріхи, два унтер-офіцери і двоє рядових бійців Жидівської міліції [18, с. 2].

Примітним є той факт, що, попри всі запевнення керівників єврейської громади Львова про її нейтральне ставлення до обох учасників листопадових боїв, самі українці, як свідчать документи тих часів, беззаперечно зараховували бійців Жидівської міліції до числа "своїх". Як свідчать щоденні звіти Начальної команди українських військ (НКУВ), 7 листопада 1918 р. з-поміж 23-х українських "залогу" Львова, на які опиралося галицьке командування, були й 24 офіцери та 195 стрільців Жидівської міліції. Ще через шість днів протистояти полякам українцям допомагали 274 єврейські міліціонери, 37 із яких були старшинами [12, с. 28-30].

Водночас варто відзначити, що на загал якоїсь помітної участі Жидівська міліція в бойових діях у Львові не відігравала, виконуючи здебільшого патрульні функції. Участь у відкритих боях євреїв практично не брали. Хоча командир польських формувань Львова Ч. Манчинський і звинувачував членів Жидівської міліції в тому, що вони брали участь в українських "атаках" на польські позиції, зокрема на костел святої Анни, що на розі сучасних вулиць Шевченка (колись – Янівської) і Городоцької [21, с. 9-10].

Українські джерела свідчать, що командування Галицької армії залучало бійців капітана Айслера до патрулювання вулиць, які не входили до переліку "єврейських", але межували з "українськими". Скажімо, у наказі від 9 листопада 1918 р. командир Першого піхотного полку імені князя Лева сотник Микитка, вказуючи, які саме львівські вулиці повинні контролювати його підлеглі солдати-українці, акцентував, що Жидівська міліція патрулюватиме як "свої" Краківське, Жовківське, Клепа-

рівське та Янівське передмістя Львова, так і центральні міські вулиці – Боїмів, Сербську і Валову, котрі перебували під контролем української влади. Про подібні факти повідомляла й тодішня преса: "Єврейські сили самооборони зі зброєю в руках разом із українцями охороняють спокій у місті" [6, арк. 13; 17, с. 2].

Проте вже наступного дня після оголошення сотником Микиткою свого наказу, 10 листопада 1918 р., відділ Жидівської міліції змушений був вступити у бій з українськими частинами. Того дня група міліціонерів вирушила на вулицю Замкову, де, за повідомленнями місцевих мешканців, четверо осіб в однострах української армії намагалися пограбувати будинок. Побачивши єврейський патруль, бандити, відстрілюючись, почали утікати в бік Високого Замку, одного з тодішніх форпостів галицького війська. На горі злочинці зникли з поля зору міліціонерів, натомість раптово до бою приєдналися невідомі люди, котрі з того ж таки Високого Замку почали поливати вогнем євреїв. Розпочалася перестрілка. Вже за кілька хвилин євреям стало зрозуміло, що вони ведуть бій з одним із українських підрозділів. Обидві сторони порозумілися, вогонь припинили, але грабіжників про всяк випадок затримали.

Оперативно відбулося засідання українського військово-польового суду, на якому з'ясувалося, що зловмишники не мали до української армії жодного стосунку, а були місцевими мешканцями, які для маскування переодягнулися в українські мундири. "Бойовий листок" львівських поляків газета "Побудка", дізнавшись про цей випадок, відразу ж звинуватив Жидівську міліцію у розправі над "польським населенням" [15, с. 3].

Заради справедливості варто відзначити й про схожі ексцеси з участю єврейських міліціонерів. Зокрема, деякі їхні патрулі доходили аж до верхньої частини вулиці Личаківської, де грабували селянські вози з продовольством. Після протесту української влади командування Жидівської міліції видало спеціальну заяву, в якій було вказано, що грабіжники не мають до неї жодного стосунку, є самозванцями і повинні бути заарештованими на місці злочину. [10, с. 271].

Втім, виконуючи свою службу з охорони такої величезної кількості вулиць, працювали єврейські міліціонери не лише для добра єврейської громади, а й для інших націй, котрі населяли Львів. Так, саме бійці Жидівської міліції спіймали одягнутого в офіцерський мундир бандита, котрий в готелях "Нью-Йорк" (сучасна адреса: площа Торгова, 3) і "Еспланада" (проспект Свободи, 27) пограбував та убив трьох євреїв і двох поляків.

Займалася Жидівська поліція й похоронами людей, які пішли з життя під час листопадових бойових дій. Для євреїв було створено тимчасовий цвинтар на Замковій горі, натомість християн єврейські міліціонери доправляли до Личаківського кладовища. Вояки Жидівської міліції також охороняли міську газову станцію і водогін [25, с. 9-10].

Медичні пункти, розташовані в єврейських кварталах, надавали допомогу як пораненим українським солдатам, так і польським жовнірам, без огляду на їхню національність. Патрулі Жидівської міліції також запобігли проникненню бандитів до магазину Галицького крайового закладу одягу та ще в кілька торгових підприємств середмістя, власниками котрих були польські бізнесмени [15, с. 3].

Всі ці факти, втім, не поліпили негативного іміджу Жидівської міліції в очах польської громади. Газета "Побудка" скаржилася у листопаді 1918 р.: "На Краківському передмісті євреї не дотримуються так гучно оголошеного нейтралітету. До своїх сіоністських відзнак додали вони кокардки українські... Наші війсь-

кові нарікають, що єврейська громада стріляє з вікон по наших патрулях" [3, арк. 47; 15, с. 1].

Особливо почастишали подібні закиди після того, як під час листопадових боїв єврейські мешканці львівського району Замарстинів «з радістю та ентузіазмом вітали появу на своїх вулицях одягнутих у жупани та кучми... козаків із загону отамана Андрія Долуда, котрий прибув з Одеси на допомогу Західноукраїнській Народній республіці. А коли одесити зібрали місцевих поляків, щоб виявити серед них тих, хто стріляв в українців, саме молоді замарстинівські євреї допомагали козакам ідентифіковувати "легіоністів"» [26, с. 5].

Загалом же, чим далі тривали бої українців і поляків, тим більше розпалювалися емоції в стосунках польської та єврейської громад, з усіма можливими "погроми" наслідками. Як відзначав неназваний інформатор кореспондента американської газети "Нью-Йорк Таймс" в інформаційному повідомленні, надрукованому у номері від 2 грудня 1918 р., *"ще коли русини були при владі [у Львові], було зрозуміло, що коли поляки переможуть, погроми будуть неминучими"* [28, с. 3].

У середині листопада 1918 р. напади польськими бойовиків на єврейське населення йшли один за одним. Особливо часто грабунками займалася та частина польського війська, котра складалася із міського люмпен-пролетаріату. Командування польських бойових груп у листі до Жидівської міліції навіть змушене було визнати, що в не в змозі втримати своїх вояків від убивств і грабунків [9, с. 2].

До кінця листопадових боїв у місті польська сторона так і не сприйняла Жидівську міліцію рівноправним партнером. Попри складне воєнне становище, польське керівництво й далі продовжувало стояти на шовіністичній платформі стосовно українців і євреїв. Уже в розпал львівських боїв на зустрічі з діями Жидівської національної ради Львова, один із керівників польського руху граф Олександр Скарбек однозначно заявив, що ніколи не визнає євреїв окремим народом, а трактуватиме їх лише як *"поляків Мойсейового віровизнання"* [11, с. 121].

Після першої декади боїв на одній із консультацій воюючих сторін про перемир'я постало питання громадської безпеки у Львові. За пропозицією української сторони лад і спокій на вулицях міста повинна була б забезпечувати спеціально створена тристороння українсько-польсько-єврейська міліція, в якій кожна нація мала б третину вояків. Проти цієї ідеї, котра фактично визнавала євреїв окремим народом, виступили польські перемовники. На їхню думку, об'єднана міліція мала б складатися лише з поляків та українців, причому співвідношення двох народів мало б відповідати співвідношенню польського і українського населення міста [22, с. 2].

Між тим, станом на 14 листопада командування Жидівської міліції повідомило єврейську спільноту про завершення формування першої роти міліціонерів і про початок набору добровольців у другу "компанію". Тим, хто вступить у міліцію, було обіцяно щоденну платню в розмірі 10 австрійських крон, безкоштовне харчування і проживання в казармі. Замість цього від добровольців вимагали надійності та суворої дисципліни. Перевага при наборі надавалася "бюргерським синам", тобто вихідцям із сімей громадян колишньої Австро-Угорщини [23, с. 2].

15 листопада до командування Жидівської міліції звернувся один із членів Комітету безпеки Жидівської Національної Ради з інформацією про те, що на вулицях

Жрудланій (нині – Джерельна), Ветеранів та сусідніх із ними група осіб у військовій уніформі грабує, убиває та чинить інші акти насильства над мешканцями кварталу. Надіслану туди патрульну групу міліціонерів поляки роззброїли та ув'язнили. Ситуація ставала чимраз напруженішою, а грабунки почали поширюватися з катастрофічною швидкістю. Прохання про допомогу від потерпілих мешканців вулиці Жрудланої надходили одне за одним.

17 листопада командування Жидівської міліції повідомило Польському Народному комітетові про свій намір вжити силу проти бандитів. На Жрудлану було направлено посилену групу членів ЖМ. Проходячи вулицею, з одного будинку міліціонерів обстріляли невідомі. Будучи переконаними, що це стріляють саме розшукувані бандити, міліціонери відкрили вогонь у відповідь.

У розпал бою на вулиці з'явився польський офіцерський патруль. Один із єврейських командирів, підпоручик Штауб наказав своїм бійцям не стріляти, а сам, піднявши над головою білий прапор, пішов до польського офіцера для перемовини. Коли ж йому залишилося пройти кілька кроків, польські вояки несподівано відкрили вогонь. Штауб та його підлеглий капрал Корпус загинули, четверо міліціонерів отримали поранення, решту єврейських вояків польські офіцери взяли у полон. Жидівський комітет безпеки терміново вислав до польського командування делегацію з протестом проти таких дій. Як згадував потім один із членів цієї делегації Йозеф Танненбаум, появу єврейських парламентарів поляки зустріли вороже, а командир однієї із польських бойових груп, капітан Р. Абрагам насмішкливо вигукнув: *"А ось і смілива єврейська Україна!"*, і додав, звертаючись до польського офіцера, що супроводжував єврейських перемовників: *"Не варто було вести їх сюди, треба було їх прикінчити на місці"*. Після цих слів надійшла команда воякам *"зв'язати і розстріляти цей збір"*. Парламентарів поставили до стінки, приготували кулемети розстрільної команди, і лише втручання іншого офіцера врятувало євреїв від неминучої загибелі. Міліціонерам подарували життя, навзаєм жорстоко побивши [13, с. 26-27].

18 листопада 1918 р. у місті відбувся багатолюдний похорон двох єврейських міліціонерів – Штауба і Корпуса, котрі, за словами газети "Tagblatt", *"загинули від куль бандитів із польського підрозділу"* [27, с. 5].

Того ж дня командування Галицької армії повідомило про спільну акцію українських вояків і єврейських міліціонерів проти польських відділів у районі вулиць Газової і Під Дубом, на що 20 листопада газета "Tagblatt" надрукувала спростування керівництва Жидівської міліції. У ньому зазначалося: *"Єврейські міліціонери воювали не з діючими польськими підрозділами, а проти озброєних польських бандитів"*. Особливо наголошувалося, що при цьому ЖМ не користувалася допомогою українського війська, бо є *"максимально нейтральною"* [25, с. 17-18].

Наступного дня, 21 листопада, зважаючи на суттєве загострення воєнної ситуації, командування Галицької армії наказало своїм підрозділам залишити Львів. Частина українських сил відступала саме через єврейську дільницю в бік Жовківського передмістя. Разом з українцями рушило й чимало озброєних євреїв: *"Серед відступаючих українських вояків я бачила дуже багато молодих (14-18-річних) євреїв, переважно торговців"*, – розповідала згодом польській розвідці одна із львів'янок, свідок тих подій [2, арк. 16].

Чимало з міліціонерів перейшло на службу до Галицької армії. Деякі офіцери Жидівської міліції командували підрозділами ГА, що діяли в околицях Львова, рядові ж ексміліціанти воювали на фронті пліч-о-пліч з українцями. У квітні 1919 р. після кровопролитних боїв близько двох десятків колишніх львівських міліціонерів разом зі своїми українськими бойовими побратимами потрапили до польського полону [21, с. 12].

На жаль, історія не зберегла нам прізвиськ вояків Жидівської міліції, котрі дійсно поповнили ряди УГА, тож про них можна судити лише приблизно. Скажімо, відповідно до "Спису старшин-чужинців", який зберігається у фондах Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, членом ЖМ цілком міг бути поручник Адольф Атлас, котрий вступив до лав Галицької армії 11 листопада 1918 р., у розпал львівських боїв [11, с. 124].

Відразу ж після відходу зі Львова українських військ, євреї-асимілятори під керівництвом доктора Адольфа Бека – колишнього ректора Львівського університету – зробили велике зібрання своїх прихильників, на якому гаряче підтримали нову польську владу і заодно змінили керівництво міської єврейської громади (кагалу), котре, з їхніх слів, під час буремних листопадових подій виявилось "занадто слабким". Причому сionістів, котрі хотіли заперечити їм, просто вигнали із зали.

Асимілятори також поспішно відреклися від сionістського дітища – Жидівської міліції, і заставували "націоналістів з-під крила Вальдмана". 22 листопада, о 8-й годині ранку, не зустрічаючи опору, польські вояки роззброїли тих бійців Жидівської міліції, які залишалися в місті, та інтернували їх. Декількох офіцерів та міліціонерів було заарештовано за звинуваченням у скоєнні "злочинів" проти польського народу. Зокрема, велику групу міліціонерів було затримано безпосередньо в казармі ЖМ, яка містилася у школі на сучасній вулиці Староєврейській [25, с. 21].

Уже наступного дня після того, як українське військо відступило зі Львова, поляки вчинили погром у єврейських кварталах міста, в результаті котрого загинуло 73 особи і майже п'ять сотень було поранено. І, за іронією долі, один із чільних прихильників єврейсько-польського примирення, асимілятор Тобіаш Ашкеназі вже за кілька днів написав викривальний меморандум, направлений лідерам провідних країн світу, в котрому йшлося про численні факти убивств, грабунків і знущань поляків над львівськими євреями [19, с. 4].

Висновки. Підсумовуючи, можна ствердити, що, незважаючи на задекларовану політику нейтралітету, 1-21 листопада 1918 р. Жидівська міліція Львова не тільки захищала мешканців єврейських кварталів від можливих посягань на їхнє життя і майно, але й де-факто сама стала суб'єктом збройного протистояння між українською армією та польськими формуваннями.

При цьому, чимало представників єврейської громади міста відверто симпатизували саме новопроголошеній українській державі, зокрема тому, що її керівники, на відміну від польської верхівки, визнавали євреїв окремою нацією, повноцінними партнерами і висловлювали готовність надати єврейській меншині максимальні національно-культурні права.

Список використаної літератури

1. Державний архів Львівської області (ДАЛО), ф. 257, оп. 1, спр. 691, арк. 16.
2. ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 297, арк. 20.
3. ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 504, арк. 47.
4. ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 599, арк. 8.

5. ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 1095, арк. 3.
6. ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 1474, арк. 13.
7. ДАЛО, ф. 257, оп. 2, спр. 1624, арк. 6.
8. Діло. – 6 падолиста 1918. – Ч. 253. – С. 3.
9. Діло. – 22 падолиста 1918. – Ч. 269. – С. 2.
10. Кузьма О. Листопадові дні 1918 року / О. Кузьма. – Львів: [б.в.], 1931. – С. 271.
11. Стецишин О. Ландскнехти Галицької армії / О. Стецишин. – Львів: Часопис, 2012. – 472 с.
12. Тинченко Я. Чисельність галицьких і польських військ під час боротьби за Східну Галичину (листопад 1918 року – червень 1919 року) // Цитаделя. – №2009. – 1. – С. 28-30.
13. Bendow, J. Der Lemberger judenpogrom (November 1918 – Janner 1919) / J. Bendow. – Wien-Brunn: M. Hickl-Verlag, 1919. – S. 26-27.
14. Chasanowitsch, L. Die polnischen Judenpogrome im November und Dezember 1918: Tatsachen und Dokumente / L. Chasanowitsch. – Stockholm: Verlag Judaea A. B., 1919. – S. 47.
15. Chwila. – 10 stycznia 1919. – №1. – S. 1, 3.
16. Chwila. – 12 stycznia 1919. – №2. – S. 1.
17. Czernowitzer Allgemeine Zeitung und Czernowitzer Tagblatt. – 4 November 1918. – Nr 381. S. 2.
18. Czernowitzer Allgemeine Zeitung und Czernowitzer Tagblatt. – 21 November 1918. – Nr 396. – S. 2.
19. Kuryer Lwowski. – 23 listopada 1918. – № 517. – S. 4.
20. Kuryer Lwowski. – 24 listopada 1918. – № 518. – S. 1.
21. Mączyński Czesław. Boje lwowskie. Cz. 1. Oswobodzenie Lwowa (1-24 listopada 1918 roku). T. 2 / Czesław Mączyński. – Warszawa: Nakładem Spółki Wyd. Rzeczpospolita, 1921. – 279 s.
22. Neue Lemberger Zeitung. – 13 November 1918. – № 598. – S. 2.
23. Neue Lemberger Zeitung. – 15 November 1918. – № 600. – S. 2.
24. Obrona Lwowa 1-22 listopada 1918. Relacje uczestników. – T. II. – Lwow: [s.n.], 1936. – S. 1060-1061.
25. Prawda o Pogromie Lwowskim napisał Bezstronny. – Warszawa: Styczen, 1919. – 45 s.
26. Rzeczpospolita. – 21 listopada 1918. – S. 5.
27. Tagblatt. – 19 November 1918. – S. 5.
28. The New York Times. – 02 December 1918. – No. 22 227. – P. 3.

References

1. State Archive of Lviv Region (DALO), f. 257, list 1, file 691, sh. 16.
2. DALO, f. 257, list 2, file 297, sh. 20.
3. DALO, f. 257, list 2, file 504, sh. 47.
4. DALO, f. 257, list 2, file 599, sh. 8.
5. DALO, f. 257, list 2, file 1095, sh. 3.
6. DALO, f. 257, list 2, file 1474, sh. 13.
7. DALO, f. 257, list 2, file 1624, sh. 6.
8. Dilo. (1918, November 6). № 253. S. 3.
9. Dilo. (1918, November 22). № 269. S. 2.
10. Kuzma, O. (1931). *Days of November, 1918*. Lviv: [s.n.]. [in Ukrainian].
11. Stetsyshyn, O. (2012). *Landsknechts of Galician Army*. Lviv: Chasopys. [in Ukrainian].
12. Tynchenko, Ya. (2009). Number of Galician and Polish Troops during the Struggle for the Eastern Galicia (November 1918 – June 1919). *Citadel*, 1, 28-30. [in Ukrainian].
13. Bendow, J. (1919). *Der Lemberger judenpogrom (November 1918 – Janner 1919)*. Wien-Brunn: M. Hickl-Verlag.
14. Chasanowitsch, L. (1919). *Die polnischen Judenpogrome im November und Dezember 1918: Tatsachen und Dokumente*. Stockholm: Verlag Judaea A. B.
15. Chwila. (1919, stycznia 10). №1. S. 1, 3.
16. Chwila. (1919, stycznia 12). №2. S. 1.
17. Czernowitzer Allgemeine Zeitung und Czernowitzer Tagblatt. (1918, November 4). Nr 381. S. 2.
18. Czernowitzer Allgemeine Zeitung und Czernowitzer Tagblatt. (1918, November 21). Nr 396. S. 2.
19. Kuryer Lwowski. (1918, listopada 23). № 517. S. 4.
20. Kuryer Lwowski. (1918, listopada 24). № 518. S. 1.
21. Mączyński, Cz. (1921). *Boje lwowskie. Cz. 1. Oswobodzenie Lwowa (1-24 listopada 1918 roku)*. T. 2. Warszawa: Nakładem Spółki Wyd. Rzeczpospolita.
22. Neue Lemberger Zeitung. (1918, November 13). № 598. S. 2.
23. Neue Lemberger Zeitung. (1918, November 15). № 600. S. 2.
24. Obrona Lwowa 1-22 listopada 1918. Relacje uczestników. T. II. (1936). Lwow: [s.n.]. S. 1060-1061.
25. Prawda o Pogromie Lwowskim napisał Bezstronny. (1919). Warszawa: Styczen.
26. Rzeczpospolita. (1918, listopada 21). S. 5.
27. Tagblatt. (1918, November 19). S. 5.
28. The New York Times. (1918, December 2). No. 22 227. P. 3.

Надійшла до редколегії 15.02.21